

РЕЦЕНЗІЇ

УДК [334.7:091](477)

ВОЛОСНИК Ю. П. ПІДПРИЄМЦІ І ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В РАДЯНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ В ДОБУ НЕПУ (НА МАТЕРІАЛАХ УКРАЇНИ) / Ю. П. ВОЛОСНИК. – ХАРКІВ : КОНТРАСТ, 2014. – 470 С.

Римський історик Гай Крісп Салюстій, який сам був автором п'ятитомної «Історії», підбиваючи підсумки своєї праці, констатував: «Писати історію важко». З цим висловом погодяться, мабуть, усі професійні історики, які реально намагалися покласти свою цеглинку в «будинок з химерами», який називається нашою історією. «Будинком з химерами» ми називаємо історію тому, що в ній дійсно багато химерного, дивовижного і навіть нелогічного. Наприклад, нелогічними щодо основ більшовизму були неп та Національне Відродження 1920-х років, і не випадково цим аспектам історії України вже багато років приділяється така значна увага з боку вітчизняних та зарубіжних істориків.

Незважаючи на, здавалося б, значну кількість робіт, все ж у цій проблематиці є чимало недосліджених та маловивчених аспектів. Монографія професора Ю. П. Волосника якраз і присвячена одній з таких проблем. У ній досліджується процес становлення у 20-ті роки ХХ століття нової (непманської) буржуазії, що являла собою нову генерацію приватних підприємців. Слід зазначити, що ця тематика почала досліджуватися ще з середини 1920-х рр. і в 1926–1927 рр. вийшла низка робіт (С. Г. Струмиліна, Ф. І. Свіщева, І. С. Кондурушкіна), де з елементами наукового аналізу узагальнювалися деякі аспекти проблеми. Проте вже в 1929–1930 рр., не кажучи вже про подальші роки, ця тема висвітлюється з вульгарно класових позицій і лише зі знаком мінус щодо ролі приватного підприємництва. Автор у передмові до монографії досить чітко окреслив основні тенденції у розвитку історіографії цього питання, але книга ще більше виграла б, якби цьому був присвячений спеціальний розділ.

Чітко продумана структура роботи дала змогу вченому зосередитись на найактуальніших аспектах проблеми і розглянути їх системно, в органічному взаємозв'язку. Особливо звертають на себе увагу ті формулювання плану, які дають змогу дослідити проблему в новому ракурсі, з нових методологічних позицій, без банального повторення деяких уже тривіальних аксіом пострадянської історичної науки, які утвердилися на зламі 80–90-х років минулого століття. Мова йде, зокрема, про реальну новизну в розгляді автором правового становища нової буржуазії в радянській державі, соціокультурні особливості приватного підприємництва, регулювання трудових відносин і захист прав працівників приватнокапіталістичного сектора та інше. Тут автор продемонстрував широкий діапазон охоплення проблеми, розгляд її не лише з історичної, але й правової та економічної точок зору. Заслугою є схвалення і глибина дослідження теми. Вчений намагається (і це йому вдається!) «докопатися» до першооснов проблеми, а також виявити суттєві деталі, які дають змогу типологізувати явище, виявити причинно-наслідкові зв'язки у його генезі.

Рецензована робота багато в чому є зразковою щодо використання джерел, їх синтезу і може бути прекрасною школою для істориків-початківців у цьому плані. Хоча тут є і технічне недоопрацювання – коли Юрій Петрович посилається на газетні публікації, він не завжди вказує автора та назву статті. Слід зазначити, що насиченість монографії фактичним матеріалом усе ж не «зашкалює», а є близькою до оптимальної, оскільки автор зовсім не намагається вразити читача документальним підтвердженням своїх концептуальних положень і органічно поєднує факти з теоретичними узагальненнями й висновками. Таких висновків і узагальнень, розвідок, історичних знахідок різного масштабу, які є своєрідними «родзинками» дослідження, у роботі чимало, і у цьому ми вбачаємо її оригінальність і довершеність.

Цілком погоджуємося з обґрунтуванням ученим вживання в сучасній історичній науці терміна «буржуазія» та запропонованими критеріями її визначення, що було предметом гострих дискусій ще у 1920-х рр.

Автор розглядає підприємницьку діяльність нової буржуазії за кількома напрямками, в тому числі торгово-промислому, кредитно-грошовому і валютному. Особливо цікавим є останній з указаних

напрямів. У відповідному підрозділі зосереджено цікавий і малознайомий широкому загалу істориків матеріал, який свідчить, що в роки непу підприємництво нової буржуазії на вільному валютному ринку України, незважаючи на його досить обмежені масштаби, помітним чином впливало не тільки на приватний, але й на усупільнений сектори економіки, на процес ціноутворення та загалом на фінансове життя країни, будучи своєрідним «барометром фінансової погоди» (с. 243 монографії).

Дослідник справедливо зауважує, що ліквідація приватногосподарського сектора та експропріація нової буржуазії, фактичне скасування на початку 1930-х рр. інституту приватної власності на засоби виробництва і заборона підприємницької діяльності призвели до усунення найбільш активної в економічному плані частини населення з господарського життя країни, що в кінці-кінців негативно вплинуло на життєвий рівень суспільства та якість життя його громадян. Цей висновок є квінтесенцією монографічного дослідження Ю. П. Волосника і ще одним доказом антисоціальної суті економічної політики більшовиків.

Рецензована монографія не є кон'юнктурним, нашвидкуруч «збитим» дослідженням із заздалегідь відомими висновками. Навпаки, це робота «з претензією», але в позитивному розумінні – з обґрунтованою претензією на високий рівень і непересічність.

Володимир ГРЕЧЕНКО,
доктор історичних наук, професор
(Харківський національний університет внутрішніх справ)